ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ *VISNYK LVIV UNIV.*
Серія геогр. 2011. Вип. 39. С. 113–121 *Ser. Geogr. 2011. N 39. P. 113–121*

УДК 911.3

ВІДОБРАЖЕННЯ ҐРУНТІВ У ЛАНДШАФТНИХ КАРТАХ

М. Гродзинський

Ханкукський університет іноземних досліджень,
Південна Корея

У ландшафтних картах доцільно відображати серії (факторно-сукцесійні ряди) ґрунтів, які змінюють один одного як у межах ландшафтного комплексу, так і в часі. Ці серії дають уявлення про ретроспективний стан ґрунту до його антропогенних змін, а також свідчать про тенденції розвитку ґрунтів у різних типах ландшафтних комплексів. У легендах ландшафтних карт недоцільно дублювати назви ґрунтів, які фігурують у номенклатурі ґрунтів ґрунтознавства. "Ландшафтознавчі" назви ґрунтів повинні відображати риси і ознаки ґрунту, які відіграють провідну роль у формуванні рослинності, теплового, водного та інших екологічних режимів ландшафту. Надано пропозиції щодо ландшафтознавчих назв видів дерново-підзолистих і опідзолених ґрунтів України.

Ключовы слова: ґрунт, ландшафт, ландшафтна карта, ландшафтознавство.

Навряд чи підлягає сумніву теза, що у ландшафті ґрунт відіграє винятково важливу роль. Відповідно, відображенню ґрунтів у ландшафтних картах приділяють значну увагу. Наприклад, у практиці польового ландшафтного картографування закладення ґрунтових шурфів і їхній опис займають мало не левову частку часу всієї польової роботи. Серед картографічних матеріалів, які використовують ландшафтознавці в ході укладання велико- і середньомасштабних карт, карти ґрунтів уважають найважливішим джерелом. Та, незважаючи на цю увагу до ґрунту, вирішення багатьох питань ландшафтного картографування, пов'язаних із ним, не надто задовольняє як користувачів ландшафтних карт, так і їхніх укладачів. До цих питань, зокрема, належать: які ґрунти треба відображати на ландшафтних картах і як подати опис ґрунтів у їхніх легендах.

Ми розглянемо ці питання у контексті складання ландшафтної карти України у масштабі 1: 500 000. (Стаття підтримана Дослідницьким фондом 2010 Ханкукського університету іноземних досліджень (Hankuk University of Foreign Studies), Південна Корея).

Ґрунти як об'єкти ландшафтного картографування. Питання "які ґрунти відображені у ландшафтних картах?" виникає у зв'язку з традиційним підходом до відображення рослинності у ландшафтних картах і їхніх легендах. У них показана не сучасна рослинність, а "відновлена", тобто та, яка мала б бути, якби не втручання людини в її розвиток. Не дискутуючи з приводу правомірності такого підходу, звернемо увагу на те, що таку логіку (відображати не сучасний, а гіпотетичний ретроспективний "природний" стан компонента ландшафту) треба було б застосовувати й до ґрунтів і ґрунтового покриву. Проте, ландшафтознавці як в контурних основах, так і в легендах карт відображають сучасні ґрунти, які представлені еродованими, вторинно засоленими, солонцюватими та іншими видами, що є безпосереднім наслідком агрогенної трансфор-

© Гродзинський М., 2011

мації ґрунтів. Зокрема, межі між орними ґрунтами з різним ступенем змитості враховують у ландшафтному картографуванні, а межі між лісом і ріллею – ні, бо їх уважають неприродного походження.

Унаслідок цього в легендах ландшафтних карт маємо поєднання на кшталт сильно- та середньозмиті сірі ґрунти під грабово-дубовими лісами, або солонцюваті чорноземами під справжніми типчаково-ковиловими степами. Однак таких ґрунтово-рослинних комплексів не було й немає, бо під лісами змиву ґрунту до стадії середньо- та сильнозмитих ґрунтів не відбувається, а на чорноземах солонцюватих справжні степи заміщуються полиново-ковиловими чи типчаковими. Причина цих і багатьох подібних невідповідностей полягає в тому, що рослинність на ландшафтних картах відображають у її "природному" стані, а ґрунти – у сучасному.

Постає питання: у ландшафтних картах ми показуємо або сучасні ґрунти й рослинність у її сучасному стані, або ж "відновлені" ґрунти з "відновленою" природною рослинністю. У першому випадку контурна основа ландшафтної карти нагадуватиме карту угідь, у другому – це фактично буде карта реконструйованих ландшафтів (очевидно на субатлантичний період голоцену – 2,5 тисяч років тому).

Обидва варіанти карт мають право на існування. Їх і складають під відповідними назвами: карт антропогенних ландшафтів і палеоландшафтних карт. А де ж тоді місце власне ландшафтним картам і які ґрунти й рослинність треба на них відображати? Врешті, якщо бути послідовним і застосовувати правило "відображати не сучасний, а гіпотетичний «природний» стан компонента ландшафту", то більшість ярів, конусів винесення, пролювіально-делювіальних шлейфів, значна частина зсувів тощо також є результатами антропогенних змін ландшафту, а отже, на картах їх не треба зображати. Та навряд чи карта, у якій ігнорують ці форми рельєфу, а також еродовані, вторинно засолені, солонцюваті та інші антропогенно-модифіковані ґрунти, матиме цінність для вирішення абсолютної більшості прикладних завдань ландшафтознавства.

На наш погляд, ландшафтна карта повинна відображати ландшафтні комплекси передусім у їхньому сучасному стані, однак поряд із цим мати елементи як генетико-еволюційного, так і прогностичного навантаження. Така ландшафтна карта не тільки відображатиме зв'язок між компонентами природи, а й між її сучасним, минулим і майбутнім станом. Конфігурація ландшафтних комплексів на карті та їхній опис у легенді повинні відображати процеси, які створили й модифікували ландшафтну структуру території, а також давати уявлення про процеси, які відбуваються на ній зараз й приведуть до її подальших змін.

Серед цих процесів особливе значення посідають процеси з характерним часом 10^0–10^2 років. Крім рослинних сукцесій, більшість процесів цього масштабного рівня проходять у ґрунті або позначаються на його властивостях і ознаках. Це лінійна і площинна ерозія, дефляція, засолення-розсолення, осолонцювання, підтоплення, оглеювання, заболочування, втрати гумусу та поживних речовин тощо. Ці процеси значно є наслідком господарського використання ґрунтів, їхнього осушення та зрошення. Вони ж суттєво визначають морфологічні та інші властивості ґрунтів, перспективи їхнього використання та напрями охорони, а також умови існування та сукцесійних змін рослинності. Тому на ландшафтних картах треба відображати ґрунти в їхньому сучасному стані, зокрема зі ступенем змитості, вторинної засоленості й солонцюватості та інших ознак, набутих ґрунтом унаслідок його господарського використання.

Однак, у контексті ландшафтного картографування поняття "сучасний стан ґрунту" (як і ландшафтного комплексу загалом) має специфічний зміст. Адже ландшафтна кар-

та – це не синоптична карта, на якій показаний стан атмосфери на конкретний момент часу. Час дії такої карти – максимум один день, за який синоптики встигають зробити прогноз погоди. Натомість ландшафтні карти складають уважаючи, що ними користуватимуться принаймні десять років (чим дрібніший масштаб – тим довше). За цей час навіть у масштабі довготривалої динаміки ландшафтні комплекси зазнають змін. Передусім вони торкнуться ґрунтів і рослинності.

Тому у легенді ландшафтної карти потрібно фіксувати не стан ґрунту на момент його опису, а певну серію ґрунтів, а в деяких випадках – кілька серій, які описують імовірні часові зміни ґрунту в масштабі його довготривалої динаміки. Практично це означає, що для змитих, солонцюватих, засолених, оглеєних, злучнілих ґрунтів, а для чорноземів – для їхньої потужності і гумусності доцільно зазначати не одну градацію цих ознак (ступеня та глибини засолення, солонцюватості, оглеєння, гумусності ґрунтів тощо), а деякий їхній діапазон.

Звичайно, відображення на картах динамічних серій ґрунтів – дещо гіпотетичний прийом. Однак його гіпотетичність набагато менша, ніж реконструювання "відновленої" рослинності. До того ж, він виправданий тим, що в межах одного контуру ландшафтного комплексу (навіть і рангу геотопу) представлений не один грунт (педон), а їхня певна просторова комбінація. Для більшості мікрогеохор вона відповідає послідовності часових змін ґрунту вздовж певного факторно-сукцесійного ряду (засолення, дегуміфікації, еродованості тощо). Наприклад, на більшості схилів лесових рівнин представлені види ґрунтів, які відрізняються лише ступенем змитості; на заплавах степових річок – ступенем і рівнем засоленості й оглеєності. Отже, картографуючи серії ґрунтів, ми водночас зазначаємо як їхню просторову варіацію в межах ландшафтних комплексів, так і їхні можливі часові зміни у цих комплексах. Ґрунтові серії дають уявлення про ретроспективний стан ґрунту до його антропогенних змін (у більшості випадків це вид ґрунту без ознак еродованості, вторинної засоленості, солонцюватості тощо). Ґрунтові серії також мають прогностичне навантаження, бо відображають тенденції (ряди) розвитку ґрунтів у різних типах ландшафтних комплексів. Загальні критерії та прийоми визначення серій ґрунтів для ландшафтних комплексів різних рангів (від мікро до макрогеохори) наведені у праці [1].

Опис ґрунтів у легенді ландшафтної карти. Традиційно ландшафтознавці в полі описують ґрунтовий розріз за прийнятими у ґрунтознавстві правилами на підставі чого визначають вид ґрунту. Його назву також дають за обумовленими у ґрунтознавстві канонами згідно з певною номенклатурою ґрунтів. Потім ця назва ґрунту без будь-яких змін перекочовує в легенду ландшафтної карти й фігурує у назвах типів ландшафтних комплексів. Оскільки назви більшості видів ґрунтів України довгі, то це приводить до занадто довгих назв самих ландшафтних комплексів (особливо з чорноземними ґрунтами).

Проте навіть не багатослівність назви – головний недолік традиційного підходу до опису ґрунтів у легендах ландшафтних карт. Фактично у такий спосіб ми описуємо взаємозв'язки не між окремими компонентами ландшафту (наприклад, між ґрунтами і рослинністю), а між їхніми класифікаціями. Це глибоко хибний підхід, адже зв'язок галузевих класифікацій – це лише частковий і далеко не головний наслідок зв'язку геокомпонентів між собою. Редукувати цей зв'язок лише до кореляції класифікаційних підрозділів галузевих класифікацій недоцільно. Про це, зокрема, більше півстоліття тому зазначав Л. Раменський, який писав, що класифікації, розроблені на підставі враху-

вання ознак самого компонента ландшафту, не можна узгодити між собою; таким шляхом відбувається відрив рослин від ґрунтів[8].

На жаль, саме цим шляхом ідуть ландшафтознавці, складаючи легенди своїх карт. Як наслідок, назви ландшафтних комплексів є переліком з назви виду ґрунту, типу рослинності, четвертинних відкладів тощо. Причому вважають, що ці назви треба давати за тими стандартами, які прийняті у відповідній галузевій класифікації (зокрема, для ґрунтів – згідно з прийнятою в ґрунтознавстві номенклатурою ґрунтів). Це призводить до того, що у легенді ландшафтної карти дублюють легенди декількох традиційних галузевих карт, зокрема карти ґрунтів. Такий дубляж ландшафтознавці розцінюють як досягнення, бо він нібито відображає генетичні зв'язки між геокомпонентами.

Щодо ґрунтів, то ландшафтознавці сподіваються, що для ґрунтознавця ландшафтна карта корисна тим, що з неї видно, як види ґрунтів пов'язані з іншими компонентами природи. Однак досвід спілкування з багатьма ґрунтознавцями дає нам підстави висловити сумнів щодо виправданості цих сподівань. Професійний ґрунтознавець не гірше від ландшафтознавця знає про зв'язок видів ґрунтів із рельєфом, типами четвертинних відкладів, рослинністю тощо. Ґрунтознавець очікує від ландшафтної карти іншого, нетрадиційного для нього погляду на ґрунти, чим саме (якими ознаками) ґрунти реагують на територіальні варіації факторів ґрунтотворення й як ці провідні ознаки змінюють одна одну в різних типах ландшафтів.

Зокрема, новий і корисний для ґрунтознавця погляд на ґрунт полягає в нетрадиційній для ґрунтознавства типології ґрунтів з їхніми назвами включно. Якщо в описі ґрунту завдання ґрунтознавця полягає у визначенні його класифікаційної належності, то ландшафтознавець повинен тримати у думці не номенклатуру ґрунтів, а пошук і відображення зв'язків ґрунтів із властивостями решти компонентів ландшафту. Зокрема, у назвах ґрунтів ландшафтознавець мав би виокремити ті риси та ознаки ґрунту, які відіграють провідну роль у формуванні рослинності, водного та інших екологічних режимів ландшафту. Звичайно, такі назви відхилятимуться від прийнятих у ґрунтознавстві. Однак саме ці відхилення (ландшафтознавчі адаптації) назв ґрунтів і становлять для справжнього ґрунтознавця особливий інтерес. Отже, "ландшафтознавчі" назви ґрунтів не тільки можуть, а й повинні відрізнятися від традиційних науково-ґрунтознавчих.

"Ландшафтознавчий" підхід до назв і типології ґрунтів корисний не тільки для ґрунтознавців. Хоча наукові ландшафтні карти укладаються не для широкого загалу, та навіть професійні геоморфологи, геологи та інші фахівці – неґрунтознавці мають непевне уявлення, в чому, наприклад, різниця між типовими, звичайними й південними чорноземами. Нюанси в термінах "солончакуватий", "солонцюватий", "засолений", "осолоділий", "вторинно насичений" тощо також незрозумілі людині, глибоко не обізнаній з номенклатурою ґрунтів України. Тому в легендах ландшафтних карт навряд чи є сенс використовувати вузькофахові ґрунтознавчі терміни – як вітчизняної так і міжнародної класифікації ґрунтів WRB. Проте саме ці терміни у ґрунтознавстві використовують для назв ґрунтів і розрізнення ґрунтів між собою.

Отже, завдання вбачаємо, у розробці назв ґрунтів, які, по-перше, відображали передусім зв'язок ґрунтів з іншими компонентами ландшафту; по-друге, були зрозумілі для широкого загалу фахівців і практиків; по-третє, за можливістю стислими; по-четверте, корелювали з номенклатурою ґрунтів України (попри те, що сьогодні обговорюють її нову версію). Наші роботи зі складання ландшафтної карти України свідчать, що стандартних підходів до "ландшафтознавчих" назв ґрунтів немає. Однак простежуються однотипні підходи для їхніх генетичних типів. Ми це питання розглядаємо на

прикладі дерново-підзолистих і опідзолених типів ґрунтів (за класифікацією WRB – для реферативних груп ґрунтів Albeluvisols і Phaeozems [9]).

З ландшафтознавчого погляду для дерново-підзолистих ґрунтів особливого значення набуває механічний склад, тоді як ступінь підзолистості має другорядне значення (з генетико-ґрунтознавчого погляду – навпаки [9]). Для цих ґрунтів саме їхній механічний склад визначає доступність елементів живлення і вологи для рослин, їхню продуктивність, фізіономію деревних фітоценозів (їхню освітленість, яка, відповідно, визначає видовий склад і продуктивність трав'яного ярусу) тощо. Натомість на ступінь підзолистості ґрунтів (слабко-, середньо-, сильнопідзолисті) практично не реагують параметри водного і теплового режиму ландшафтних комплексів. Оскільки більша частина кореневої системи деревних рослин мішаних лісів (крім сосни) є поза межами навіть і найбільше розвиненого елювіального горизонту, то його потужність (ознака, за якою ґрунти поділяють за ступенем підзолистості) не відіграє для фітоценозів суттєвої ролі. Для сосни, значна частина фізіологічно активних коренів якої міститься у верхніх горизонтах ґрунту, ступінь підзолистості не є впливовим чинником унаслідок живлення цих коренів продуктами розкладу підстилки, а також широкої екологічної амплітуди сосни за фактором трофності. Треба зважати й на те, що ступінь підзолистості ґрунтів Полісся надзвичайно варіює у просторі (навіть у межах стінки одного ґрунтового розрізу ґрунти можна зачислити до різних видів за ступенем опідзоленості). З огляду на ці та низку інших причин з ландшафтознавчого погляду дерново-підзолисті ґрунти можна не розрізняти за ступенем підзолистості, а головна ознака їхнього розрізнення – механічний склад. Такий підхід збігається з пропозиціями як ґрунтознавців, так і лісівників щодо класифікації дерново-підзолистих ґрунтів[4,7].

Крім механічного складу дерново-підзолистих ґрунтів, важливе ландшафтознавче значення мають ознаки їхнього оглеєння. Воно різне для ступеня оглеєння (глеюваті і глейові з різною градацією) та місця оглеєння (поверхневооглеєні, глибокооглеєні, оглеєні). Якщо глеюваті ґрунти збільшують продуктивність фітоценозів до 20 %, то глейові знижують її тим більше, чим більший ступінь глейовості ґрунту. Однак для дерново-підзолистих ґрунтів Полісся ступінь глейовості сильно варіює в просторі. Тому, як і у випадку ступеня підзолистості ґрунтів, враховувати її в разі середньомасштабного ландшафтного картографування немає сенсу. Отже, ступінь глейовості дерново-підзолистих ґрунтів враховуємо лише за знаком її впливу на фітопродуктивність і розрізняємо два види ґрунтів: глеюваті (підвищують продуктивність ценозів і бонітет ґрунту) та глейові (знижують їх).

Місце оглеєння ґрунтів впливає на фітоценози неоднаково: поверхневооглеєні ґрунти більше впливають на трав'яний ярус, глибокооглеєні – на деревний, а оглеєні – на обидва ці яруси. Отже, з ландшафтознавчого погляду ця типологія ґрунтознавства цілком прийнятна. Проте для нефахівців ґрунтознавців відповідні терміни вводять в оману. Наприклад, назву "глибокооглеєні ґрунти" сприймають не як означення ґрунтів, оглеєних лише в перехідному горизонті й нижче, а як ґрунти, що оглеєні від самої поверхні й до якоїсь значної глибини. Те саме стосується й поверхневооглеєних ґрунтів: за цією назвою можна гадати, що такі ґрунти оглеєні від поверхні й до самого низу профілю. Аби зняти можливі різночитання, є сенс поверхневооглеєні ґрунти називати приповерхневооглеєними, а глибокооглеєні – оглеєними на глибині.

Отже, у легенді ландшафтних карт пропонуємо розрізняти дерново-підзолисті ґрунти насамперед за їхнім механічним складом, причому назву ґрунтів починати з механічного складу (наприклад, супіщані дерново-підзолисті). Ступінь підзолистості не вра-

ховують, тим більше, що вона залежить від механічного складу: чим важчий ґрунт, тим він менше підзолистий. За ознаками оглеєності виділяємо глеюваті і глейові ґрунти без градацій ступеня глейовості. За місцем оглеєння виділяємо приповерхневооглеєні, оглеєні на глибині та оглеєні ґрунти.

Ґрунти, які у ґрунтознавстві називають прихованопідзолистими, специфічні в тому, що у них підзолистий горизонт морфологічно не простежується й ілювіальний горизонт підтягнутий безпосередньо до гумусового (дернового). З погляду формування екотопу, водного й теплового режиму ландшафтного комплексу такі ґрунти дуже близькі до дернових, а якщо їхній гумусовий горизонт має більш виражені ознаки підзолистості, – до дернових опідзолених. Під такими назвами ці ґрунти й варто означати в легендах ландшафтних карт.

Нарешті, ґрунти Передкарпаття, які у ґрунтових картах Інституту Укрземпроект називались дерново-підзолистими, доцільно називати буроземно-підзолистими.

Пропоновані "ландшафтознавчі" назви дерново-підзолистих ґрунтів добре узгоджуються з їхніми назвами в чинній номенклатурі ґрунтів України (такою можна вважати викладену в [6]), а також з назвами ґрунтів у ґрунтових картах Укрземпроекту. Ландшафтознавчі найменування назв видів ґрунтів, сформульованих у легенді карти ґрунтів України масштабу 1:200 000 Інституту Укрземпроект, наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Кореляція "ландшафтознавчих" назв дерново-підзолистих ґрунтів і їхніх назв у легенді карти ґрунтів України Інституту Укрземпроект.

Цифровий індекс і назва ґрунту за легендою до карти ґрунтів 1: 200 000 Інституту Укрземпроект	*Пропонована "ландшафтознавча" назва*
1. Дерново-прихованопідзолисті піщані та глинисто-піщані (борові піски)	Дернові піщані
2. Дерново-слабко-і середньопідзолисті піщані та глинисто-піщані	Піщані дерново-підзолисті
3. Дерново-слабкопідзолисті супіщані	Супіщані дерново-підзолисті
4. Дерново-середньопідзолисті супіщані й суглинкові	Супіщані й суглинкові дерново-підзолисті
5. Дерново-підзолисті вторинно насичені суглинкові	Суглинкові дерново-підзолисті глеюваті
6. Дерново-прихованопідзолисті й слабкопідзолисті глеюваті піщані і глинисто-піщані	Дернові піщані глеюваті
7. Дерново-слабкопідзолисті глеюваті супіщані	Супіщані дерново-підзолисті глеюваті
8. Дерново-середньо й сильно глейові та глеюваті супіщані	Супіщані дерново-підзолисті глейові
9. Дерново-слабкопідзолисті глейові піщані й глинисто-піщані	Піщані дерново-підзолисті глейові
10. Дерново-середньо- і сильно глейові та глейові супіщані й суглинкові	Супіщані і суглинкові дерново-підзолисті глейові
11. Дерново-підзолисті сильно глейові	Дерново-підзолисті глейові
12. Дерново-підзолисті оглеєні вторинно карбонатні	
13. Дерново-слабкопідзолисті поверхнево-оглеєні	• Супіщані й суглинкові дерново-підзолисті приповерхневооглеєні (*Полісся)* • Буроземно-підзолисті приповерхневооглеєні *(Прикарпаття)*
14. Дерново-середньо- і сильно підзолисті поверхневооглеєні	

Опідзолені ґрунти сформувались під лісовою рослинністю й тому в багатьох класифікаціях ґрунтів вони названі лісовими опідзоленими. На рівні підтипу їх традиційно поділяють на ясно-сірі, сірі й темно-сірі. Цю традицію варто зберегти. Однак не можна не звернути увагу на те, що темно-сірі ґрунти за поширенням і входженням у комплекси ґрунтів у межах контурів ландшафтних комплексів рангом вище мікрогеохори (складного урочища) більше тяжіють до чорноземів опідзолених, аніж до сірих і тим більше ясно-сірих. Відповідно, ясно-сірі ґрунти нерідко трапляються серед дерново-підзолистих ґрунтів не тільки на суглинкових, а й на супіщаних відкладах моренно-флювіогляціальних рівнин Полісся. Сірі й темно-сірі ґрунти сюди не поширюються й є типово широколистяно-лісовими ґрунтами. З огляду на це, а також на доволі суттєві відмінності між ясно-сірими ґрунтами, з одного боку, та сірими і темно-сірими ґрунтами з іншого, – пропонуємо такі їхні назви: ясно-сірі підзолисті (що свідчить про переважання підзолистого процесу у цих ґрунтах), сірі опідзолені (баланс між підзолистим і гумусоакумулятивним процесом), темно-сірі опідзолено-дернові (гумусоакумулятивні процеси переважають над підзолистими). Фактично ландшафтні комплекси з ясно-сірими підзолистими ґрунтами є екотоном (як територіальним, так і класифікаційним) між мішаними і широколистяними лісовими ландшафтами. В них субдомінантом може бути сосна, тоді як на сірих і темно-сірих ґрунтах вона якщо й трапляється, то здебільшого у підліску як другорядний вид.

Усі чорноземи, яким властива елювіально-ілювіальна диференціація профілю, називатимемо чорноземами опідзоленими. До них, отже, зачисляємо й чорноземи реградовані, оскільки з ландшафтознавчих позицій вони не відрізняються від чорноземів опідзолених ґрунтознавчих класифікацій. Різниця між цими ґрунтами полягає лише в гіпотетичному припущенні щодо генезису ознак опідзоленості (набутої для опідзолених і реліктової для реградованих чорноземів). Показово, що й ґрунтознавці у новіших розробках зазначають про доцільність об’єднання цих ґрунтів в один таксон [3,7].

Наведені вище резони щодо ландшафтознавчих назв опідзолених ґрунтів та їхні співвідношення з ґрунтознавчими назвами цих ґрунтів наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Кореляція “ландшафтознавчих” назв опідзолених ґрунтів і їхніх назв у легенді карти ґрунтів України Інституту Укрземпроект.

Цифровий індекс і назва ґрунту за легендою до карти ґрунтів 1: 200 000 Інституту Укрземпроект	*Пропонована “ландшафтознавча” назва*
17. Ясно-сірі опідзолені	Ясно-сірі підзолисті
18. Сірі опідзолені	Сірі опідзолені
19. Темно-сірі опідзолені	Темно-сірі опідзолено-дернові
20. Чорноземи опідзолені	Чорноземи опідзолені
21. Ясно-сірі опідзолені оглеєні	Ясно-сірі підзолисті оглеєні
22. Сірі опідзолені оглеєні	Сірі опідзолені оглеєні
23. Темно-сірі опідзолені оглеєні	Темно-сірі опідзолено-дернові оглеєні
24. Чорноземи опідзолені оглеєні	Чорноземи опідзолені оглеєні
25. Світло-сірі й сірі опідзолені осолоділі	Ясно-сірі підзолисті та сірі опідзолені
26. Темно-сірі опідзолені осолоділі	Темно-сірі опідзолено-дернові
27. Чорноземи опідзолені осолоділі	Чорноземи опідзолені
28. Сірі реградовані	Сірі опідзолені
29. Темно-сірі реградовані	Темно-сірі опідзолено-дернові
30. Чорноземи реградовані	Чорноземи опідзолені

На шляху ландшафтознавчого осмислення класифікації ґрунтів, розвинених у ґрунтознавстві, стоїть чимало складних питань. Нині в Україні триває жваве обговорення принципів і контурів нової класифікації ґрунтів держави [2, 5, 7] та ін. На жаль, ландшафтознавці є сторонніми спостерігачами цієї важливої дискусії, хоча мають усі підстави внести в неї корисні ідеї. Отже, одне з завдань сучасного ландшафтознавства полягає у тому, щоб не тільки долучитися до створення класифікації ґрунтів України, а й зі своїх науково-ландшафтознавчих позицій переосмислити ґрунт як компонент ландшафту. Від цієї роботи буде користь не тільки для самої науки про ландшафт, а й для наук, які вивчають компоненти природи, що тісно пов'язані з ґрунтом.

1. *Гродзинський М. Д.* Пізнання ландшафту: місце і простір. В 2 т. К. : ВПЦ "Київський університет", 2005. Т. 2. 503 с.
2. *Медведєв В. В.* Досвід застосування міжнародної класифікації ґрунтів до ґрунтової карти України // Вісн. аграр. науки. 1999. № 1. С. 11–18.
3. *Мірошниченко В. А., Францевський О. А.* Генезис реградованих ґрунтів // Вісн. аграр. науки, 2002. № 12. С. 71–74.
4. *Мигунова Е. С.* Лесоводство и естественные науки (ботаника, география, почвоведение) М. : МГУЛ, 2007. 592 с.
5. *Папіш І. Я., Іванюк Г. С., Позняк С. П., Кіт М. Г.* Принципи і структура класифікації ґрунтів України // Ґрунтознавство. 2008. Т. 9. № 3–4. С. 33–40.
6. Полевой определитель почв / Под ред. Н. И. Полупана, Б. С. Носко, В. П. Кузьмичева. К. : Урожай, 1981. 320 с.
7. *Полупан М. І.* Класифікація ґрунтів України / М. І. Полупан, В. Б. Соловей, В. А. Величко. К. : Аграрна наука, 2005. 299 с.
8. *Раменский Л. Г.* О некоторых принципиальных положеннях современной геоботаники, 1952. Избр. Работы. Л. : Наука, 1971. 336 с .
9. World reference base for soil resources 2006: A framework for international classification, correlation and communication.2nd edition / World Soil Resources Reports No. 103./ FAO, Rome, 2006. 128 p. Режим доступу : http://www.fao.org/ag/agl/agll/wrb/doc/wrb2006final.pdf

REPRESENTATION OF SOILS IN THE LANDSCAPES MAPS

M. Grodzynskyi

Hankuk University of Foreign Studies,
South Korea

Series (succession sequences) of soils that change each other over time and within the landscape units are proper objects for landscape mapping. The soil series give an idea of both retrospective state of a soil before its anthropogenic transformations and of tendencies of soil development in landscape complexes of various types. The names of soils as they are appeared in soil nomenclature of Soil science should not be duplicated in the legends of landscape maps. "Landscape" names for soils have to stress on their features and attributes that are of primary importance for vegetation, water, thermal and other ecological regimes of landscapes. The "landscape" names for different types of Albeluvisols and Phaeozems of Ukraine are suggested.

Key words: soil, landscape, landscape map, landscape science.

ОТОБРАЖЕНИЕ ПОЧВ НА ЛАНДШАФТНЫХ КАРТАХ

М. Гродзинский

Ханкукской университет иностранных исследований,
Северная Корея

На ландшафтных картах целесообразно отображать серии (факторно-сукцесионные ряды) почв, которые сменяют друг друга как в границах ландшафтного комплекса, так и во времени. Эти серии дают представление о ретроспективном состоянии почвы до её антропогенных изменений, а также свидетельствуют о тенденции развития почв в разных типах ландшафтных комплексов. В легендах ландшафтных карт нецелесообразно дублировать названия почв, которые фигурируют в номенклатуре почв почвоведения. “Ландшафтоведческие” названия почв должны отображать черты и признаки почвы, которые играют ведущую роль в формировании растительности, теплового, водного и других экологических режимов ландшафта. Предложено ландшафтоведческие названия видов дерново-подзолистых и подзолистых почв Украины.

Ключевые слова: почва, ландшафт, ландшафтные карты, ландшафтоведение.

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2011
Прийнята до друку 19.04.2011